

*Agata Szwech**

Analiza dzienników Haliny Semenowicz próbą ukazania zakresów międzypokoleniowego uczenia się

Streszczenie: Artykuł jest wynikiem przygotowanych przez studentki pedagogiki refleksji po przeczytaniu dzienników Haliny Semenowicz w ramach zajęć projektowych „Wymiary uczenia się przez całe życie w dziennikach Haliny Semenowicz”. Na zakończenie projektu każda z uczestniczek spisała własne refleksje wyniesione po lekturze i analizie dziennika, którym zajmowała się podczas zajęć. Uzyskany w ten sposób materiał badawczy miał na celu ukazanie, w jaki sposób uczestniczki zajęć ustosunkowały się do biografii innej osoby oraz umożliwić zbadanie edukacyjnego oddziaływania biografii H. Semenowicz na jej odbiorczynię.

Słowa kluczowe: dziennik, biografia Innego, międzypokoleniowe uczenie się.

Analysis of diary Halina Semenowicz attempt to show the range of intergenerational learning

Summary: The article is the result produced by student pedagogy of reflection after reading logs Halina Semenowicz class called “Dimensions of learning throughout life in the diary Halina Semenowicz”. At the end of the course, each of the participants wrote down their own reflections learned after reading and analyzing log, which dealt with during the course. Obtained in this way the material was aimed at showing how participants responded to the activities of another person’s biography and allow examination of the educational impact biography H. Semenowicz her the address of.

Keywords: diary, somebody’s else biography, intergenerational learning.

* Mgr, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Wydział Nauk Pedagogicznych, 87-100 Toruń, ul. Gagarina 11, e-mail: agataszwech@wp.pl

Wprowadzenie

Halina Semenowicz (1910–2004) znana jest jako twórczyni i propagatorka ruchu freinetowskiego w Polsce. Po przejściu na emeryturę zaczęła prowadzić dzienniki. Pozostawiła trzydzieści sześć kalendarzy, które gromadziła od roku 1968 do 2004. Okres ten pozwala, z jednej strony, dostrzec historię kobiety będącej na emeryturze, która musi zaadaptować się do nowej sytuacji życiowej. Z drugiej, dzienniki ukazują aktywną na wielu płaszczyznach życia kobietę, niezwykle osobę, która opisuje swoje życie dzień po dniu.

Inspiracją do napisania niniejszego tekstu stały się przygotowane przez studentki pedagogiki refleksje po przeczytaniu dzienników H. Semenowicz w ramach zajęć projektowych „Wymiary uczenia się przez całe życie w dziennikach Haliny Semenowicz”¹. Celem prowadzonych przez autorkę tekstu zajęć była analiza treści dzienników H. Semenowicz z perspektywy doświadczeń biograficznych diarystki. Na zakończenie projektu każda z uczestniczek spisała własne refleksje wyniesione po lekturze i analizie dziennika, którym zajmowała się podczas zajęć. Uzyskany w ten sposób materiał badawczy miał na celu ukazanie, w jaki sposób uczestniczki zajęć ustosunkowały się do biografii innej osoby oraz umożliwić zbadanie edukacyjnego oddziaływania biografii H. Semenowicz na jej odbiorczynię.

Sylwetka Haliny Semenowicz

Halina Semenowicz w kręgach pedagogicznych znana jest jako prekursorka technik Celestyna Freineta, stosowanych z dużym powodzeniem w młodszych klasach szkół podstawowych. Jej zaangażowanie w popularyzację pedagogiki C. Freineta przyczyniło się do wyostrzenia wrażliwości pedagogicznej osób, które podjęły się wdrażania tych alternatywnych form pracy z dzieckiem w swojej codziennej praktyce zawodowej. H. Semenowicz, będąc inicjatorką Ruchu Animatorów Pedagogiki C. Freineta, skupiała wokół siebie entuzjastów wdrażania tych idei do polskiej pedagogiki, jak również kontaktowała się z jej przedstawicielami za granicą, głównie we Francji. H. Semenowicz, będąc na emeryturze, zaczęła prowadzić zapisy w dziennikach.

Charakterystyka dzienników Haliny Semenowicz

Jak zauważa Philippe Lejeune (2010), dziennik „to rodzaj pisania dzień po dniu: seria datowanych śladów” (tamże, s. 36), gdyż podstawą prowadzenia dziennika jest data. Wpis dokonany pod jedną datą zakłada intencję oznakowa-

¹ Zajęcia projektowe odbywały się w semestrze letnim roku akademickiego 2013/2014 na Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

nia czasu. Każdy zapis w dzienniku wyraża to, co zanotowano dokładnie w tym momencie, w absolutnej niewiedzy co do tego, co stanie się w przyszłości. Funkcją pojedynczego śladu jest więc uchwycenie czasu w momencie, który jest jakimś początkiem. Ponadto dziennik to ślad, sporządzony odręcznie przez samego diarystę (tamże, s. 37). Mogą mu towarzyszyć inne ślady, takie jak zasuszone kwiaty, wycinki z gazet, kartki z zapiskami. Paweł Rodak (2006, s. 73) wskazuje na trójwymiarowość dziennika, który jest jednocześnie specyficznym rodzajem piśmiennej praktyki życia codziennego, niepowtarzalną rzeczą (przedmiotem jednocześnie tworzonym i używanym przez autora) oraz tekstem.

Każdy dziennik, tak jak człowiek, istnieje tylko w jednym egzemplarzu, forma jego prowadzenia i nośniki są zróżnicowane i zależą od preferencji autora. W przypadku H. Semenowicz zapiski prowadzone były w kalendarzach.

Halina Semenowicz zaczęła prowadzić zapisy w dziennikach po przejściu na emeryturę. Pozostawiła trzydzieści sześć kalendarzy, gromadzonych w latach 1968–2004. W zbiorze brakuje dwóch dzienników z 1970 i 1977 roku. Mają one różnorodny charakter. Dzienniki z pierwszych dziewięciu lat są ubogie w treść. Ich autorka traktuje je bardziej jako notatniki niż dzienniki, gdyż zapisuje w nich czynności, które musi zrealizować: *List z Bydgoszczy – odpisać* (H. Semenowicz 1973, dn. 10.01), *Przygotować sprawozdanie z pracy Zespołu Freineta i plan pracy na 1973, Poprawić artykuł H. Żebrowskiej* (tamże, dn. 19.01), podlicza dzienne wydatki, niekiedy tylko zapisuje wydarzenia, jakie miały miejsce danego dnia: *Zaczęłam dziś imieniny. Halinka z Anią były moimi pierwszymi gośćmi. Jutro przyjedzie rodzinka, a czy jeszcze kto będzie pamiętał nie wiem – może Oleńka przyjedzie* (tamże, dn. 21.05).

Dopiero od roku 1979 H. Semenowicz prowadzi systematyczne, codzienne zapisy w swoich dziennikach. Zeszyty z ostatnich trzech lat (2002–2004) zawierają niesystematyczne zapisy, pismo jest niewyraźne i mało czytelne. Było to spowodowane pogarszającym się stanem zdrowia H. Semenowicz.

Zeszyty, w których autorka prowadziła zapisy, są kalendarzami wydanymi we Francji bądź w Polsce. Układ graficzny kalendarzy jest tak zaplanowany, że na jeden dzień tygodnia poświęcona została jedna strona dziennika. H. Semenowicz poza relacjami z wydarzeń danego dnia (informacjami o odwiedzających osobach, zadaniach, które wykonała, korespondencji, którą odebrała, i na którą odpowiedziała, rozmowach telefonicznych, które wykonała i nie wykonała, wydarzeniach kulturalnych, sytuacjach politycznych) zapisuje informacje dotyczące pogody i temperatury.

Dzienniki Haliny Semenowicz przestrzenią międzypokoleniowego uczenia się

„Uczenie się jest procesem całościowym i może występować zawsze, gdy podejmowany jest jakiś wysiłek myślowy, który w konsekwencji prowadzi do zmiany. Uczenie się dorosłych przybiera różne formy i nie musi być związane

z intencjonalnym zdobywaniem wiedzy” (Fabiś, 2011, s. 141). Uczenie się to zmiana w zachowaniu będąca skutkiem doświadczenia. Istotnym rodzajem doświadczenia jest uczenie się z biografii swojej, jak i Innych. Szczególny rodzaj poznania i uczenia się z biografii Innych stanowią dokumenty: pamiętniki, dzienniki, listy. Posiadanie przez ich autora zdolności uzewnętrzniania swoich myśli, emocji i przeżyć, przedstawiania ich w sposób obrazowy i zrozumiały jest nieocenione w tworzeniu materiałów biograficznych, które staną się źródłem zmiany, wynikającej z procesu uczenia się z biografii Innego (tamże). Zdolność taką posiadała H. Semenowicz, która w przystępny i plastyczny sposób opisywała w swoich dziennikach wydarzenia dnia codziennego. Studentki pisały o dziennikach w następujący sposób:

Dzienniki p. H. Semenowicz są bardzo szczegółowym przedstawieniem przebiegu każdego dnia z jej życia. Dzienniki są napisane w sposób bardzo przystępny, językiem zrozumiałym dla każdego. Dzięki tym zapiskom możemy poznać p. Halinę, jej zainteresowania, ale także problemy i trudności z jakimi się zmagala (np. choroba). Dzienniki przedstawiają także sytuacje w kraju w tamtych czasach, między innymi sytuację polityczną czy gospodarczą.

Dziennik czytało się łatwo. Napisany był dość spójnie. Wydarzenia dnia poprzedniego łączyły się z wydarzeniami kolejnego dnia, co ułatwiało zrozumienie całego, czasami dość rozbudowanego wątku. Autorka nawiązała z czytelnikiem kontakt, gdyż jej opisy były barwne, a dzięki wzbogaceniu w detale, czytelnik mógł się przenieść w jej świat, wyobrazić sobie opisywane sytuacje, postawić się na miejscu diarystki. Osobiście czasami musiałam powrócić i ponownie przeczytać zapiski z jakiegoś poprzedniego dnia, aby wyluskać informacje dotyczące np. kwestii pokrewieństwa z pewnymi pojawiającymi się postaciami.

Czytając dziennik Haliny Semenowicz, miałam wrażenie, że była to osoba bardzo skrupulatna i dokładna. Opisując poszczególne dni ze swojego życia, można było dowiedzieć się dużo o samej diarystce. [...] Dzięki przejrzystemu opisom, można uzyskać wskazówki, jak autorka radziła sobie z różnymi przeciwnościami losu. Po przeczytaniu kilku dni, wiemy „kto jest kim”. Plusem jest prosty język, który niewątpliwie ułatwia czytelnikowi zrozumienie tego, co chciała przekazać Semenowicz.

Analiza biografii osoby starszej, wykorzystywana w międzypokoleniowym uczeniu się, dostarcza informacji o sposobach, w jaki ona sama doświadcza i interpretuje rzeczywistość, ale także pozwala odbiorcy odkrywać wzorce „wedle których dokonuje się społeczno-kulturowa konstrukcja przebiegu życia” (Malewski, 2010, s. 166). Dlatego uczenie się od Innego wymaga refleksji nad jego biografiami, odniesienia jego doświadczeń biograficznych do własnej samowiedzy, do aktualnych kontekstów społecznych, czego dokonały studentki, porównując biografie Haliny Semenowicz do własnej historii życia. Biografia diarystki opisana w dziennikach niesie dla osób młodych/studentek potencjał edukacyjny, związany z procesem kształcenia, którego celem jest pogłębienie wiedzy o so-

bie i świecie, kształtowanie kompetencji biograficznych, wytyczanie planów życiowych i zawodowych. Tak wykorzystywane w edukacji materiały biograficzne sprzyjają rozumieniu procesu nauczania i uczenia się młodszych od starszych, uświadomieniu czego i jak się uczyć w świecie nieustannych przeobrażeń. Uczenie się z wykorzystaniem materiałów biograficznych (tu: dzienników) jest istotne w międzypokoleniowym uczeniu się również ze względu na zakorzenienie biografii w społeczeństwie. Analiza kontekstu społecznego, w jakim funkcjonuje jednostka, odzwierciedlonego w indywidualnej biografii, pozwala zrozumieć jej zachowania, dążenia, wartości (Solarczyk-Ambrozik, 2009, s. 22). W swoich refleksjach zaznaczyły to także studentki:

Moim zdaniem, pisząc dziennik lub pamiętnik, można odkryć siebie i własną historię życia.

Dziennik pozwala czytelnikowi wczuć się w rolę autorki, stać się mądrzejszym jej doświadczeniem. Jest to wartość wyjątkowa. Nieczęsto bowiem mamy okazję zdobyć rzetelną wiedzę o emocjach innej osoby. Autentyczność, bezpośredniość i szczerść zapisków dziennika daje nam właśnie taką możliwość. Choć pomiędzy narratorem a odbiorcą nie ma bezpośredniego kontaktu, a w przekazie pośredniczy słowo pisane, to w przypadku tak intymnych uczuć i wyjątkowych sytuacji, jakie opisuje autorka, wydaje się być bardzo rzetelnym narzędziem, swobodnym, niekrępującym, pozwalającym na otwarty przekaz.

Przed przystąpieniem do zajęć nie miałam pojęcia, kim była Halina Semenowicz, nie miałam pojęcia, jak bardzo przyczyniła się ona do stanu polskiej pedagogiki. Dzięki studiowaniu jednego z jej dzienników mogłam poznać osobę Haliny Semenowicz, ale także przekonać się z obiektywnego źródła jak naprawdę wyglądał świat i życie w Polsce, w czasach kiedy się jeszcze nie narodziłam.

Edukacyjna relacja z Innym, jakiej doświadczyły studentki podczas zajęć warsztatowych „Wymiary uczenia się przez całe życie w dziennikach Haliny Semenowicz”, pozwoliła im zmieniać się, doskonalić, odnajdywać się w świecie zewnętrznym, czego potwierdzeniem są spisane ich refleksje:

Poza przyswojeniem pewnych faktów historycznych przedstawionych w dzienniku, dotyczących świata, Europy i Polski, myślę, że zapoznanie się z częścią biografii Haliny Semenowicz może nie nauczyło mnie czegoś konkretnego, ale przede wszystkim zmieniło moje spojrzenie na życie, jakie chciałabym wieść w średnim i starszym wieku. Chciałabym pozostać tak aktywna intelektualnie jak autorka dziennika, być także autorytetem w swoim zawodzie, chciałabym, aby mój każdy dzień był wypełniony po brzegi różnego rodzaju zajęciami, chciałabym być otoczona kręgiem znajomych i przyjaciół, którzy będą o mnie dbać, ale też będą mogli na mnie liczyć. Poza tym, wydaje mi się, że zdobywanie wiedzy metodą biograficzną jest ciekawsze, niż zdobywanie jej w tradycyjny sposób.

Uważam, że edukacja na podstawie czyjejs biografii jest bardzo ciekawą formą zdobywania wiedzy. Niewątpliwie jest to najlepsza droga do poznania dawnych czasów, gdyż wiemy, że opisywane zdarzenia są autentyczne, a nie są owocem literackiej

fantazji. Dodatkowym atutem jest zdobycie nie tylko informacji na temat autora dziennika, ale także innych cennych, jak realia życia w tamtych czasach, czynności, jakim ludzie poświęcali najwięcej swojego czasu, rozrywki, jakim się oddawali.

Jeżeli będę miała okazję, chcę jeszcze powracać do nauki tą właśnie metodą, gdyż jest ciekawsza od zdobywania wiedzy w tradycyjny sposób.

Analizując dziennik Haliny Semenowicz, zaciekałam się tą formą literacką. Jest to opowieść o własnym życiu, niekoniecznie jednak musi dotyczyć życia codziennego. W przyszłości być może podejmę się takiego wyzwania, pisząc własne dzienniki bądź pamiętniki. Opisywanie życia codziennego bądź wydarzeń, sytuacji tych radosnych jak i smutnych może okazać się dla człowieka terapią. Uważam, że dzienniki bądź pamiętniki pisane powinny być od najmłodszych lat. Dzięki temu dziecko uczy się nie tylko poprawnego pisania, ale i systematyczności oraz dyscypliny.

Dzienniki Haliny Semenowicz są świadectwem fundamentalnych wartości i ideałów, tj.: miłość do ludzi, niezgoda na krzywdę innych, pomoc dzieciom chorym, odwaga cywilna, pokora i entuzjazm w czynieniu tego, co uczynić należy, tolerancja i kierowanie się w życiu jasnymi wartościami. Uważam, że Halina Semenowicz była dobrym, życzliwym człowiekiem i z pewnością może stanowić ważny wzór moralny.

Po zetknięciu się z dziennikami pani Semenowicz nasza mnie pewna refleksja..., a może by tak samej zacząć pisać dziennik albo pamiętnik? Pisanie takiego dziennika uczy człowieka systematyczności i wytrwałości i dzięki nim możemy po latach „poczytać” o swoim życiu, przygodach. Pozwoli to na dostrzeżenie swoich osiągnięć, tak aby cofając się myślami w minione lata, wspominać je z uśmiechem na twarzy.

Zakończenie

Elżbieta Dubas (2011) zauważa, że uczyć się od Innego jest łatwiej, gdy jego doświadczenie jest bliższe naszemu, gdy możemy odnieść je w jakimś stopniu do naszych realiów życia. Uczenie się z biografii Innego jest rodzajem spotkania się Innego i Ja w ich biograficznym doświadczeniu. Takie spotkanie, poprzez odnalezienie tego, co wspólne, jest szczególnie ważne dla osób, których doświadczenia są zupełnie odmienne z racji różnicy wieku oraz perspektywy historycznej (tamże, s. 91).

Literatura

Dubas E., 2011, *Życie zdeterminowane historią. Uczenie się z biografii Innego. Na przykładzie relacji Renee Villancher „Moje skradzione życie”*, [w:] E. Dubas, W. Świtalski (red.), *Uczenie się z biografii Innych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

-
- Fabiś A., 2011, *Uczyć się z biografii Innego. Na przykładzie „Trzech Dzienników zestawionych przez Marię von Rosen i Ingamara Bergmana”*, [w:] E. Dubas, W. Świtalski (red.), *Uczenie się z biografii Innych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Lejeune Ph., 2010, „*Drogi zeszycie...*”, „*drogi ekranie...*” *O dziennikach osobistych*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Malewski M., 2010, *Od nauczania do uczenia się. O paradygmatycznej zmianie w andragogice*, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław.
- Rodak P., 2006, *Dziennik osobisty: praktyka, materialność, tekst*, „Przegląd Kulturoznawczy”, nr 1, s. 71–85.
- Solarczyk-Ambrozik E., 2009, *Perspektywa biograficzna w badaniach andragogicznych*, „Studia Edukacyjne”, nr 9, s. 19–30.